

Лука Мичета

НЕМАЊИЋИ

Б И О Г Р А Ф И Ј А

Уредник
Зоран Колунџија

Лука Мичета

НЕМАЊИЋИ

Б И О Г Р А Ф И Ј А

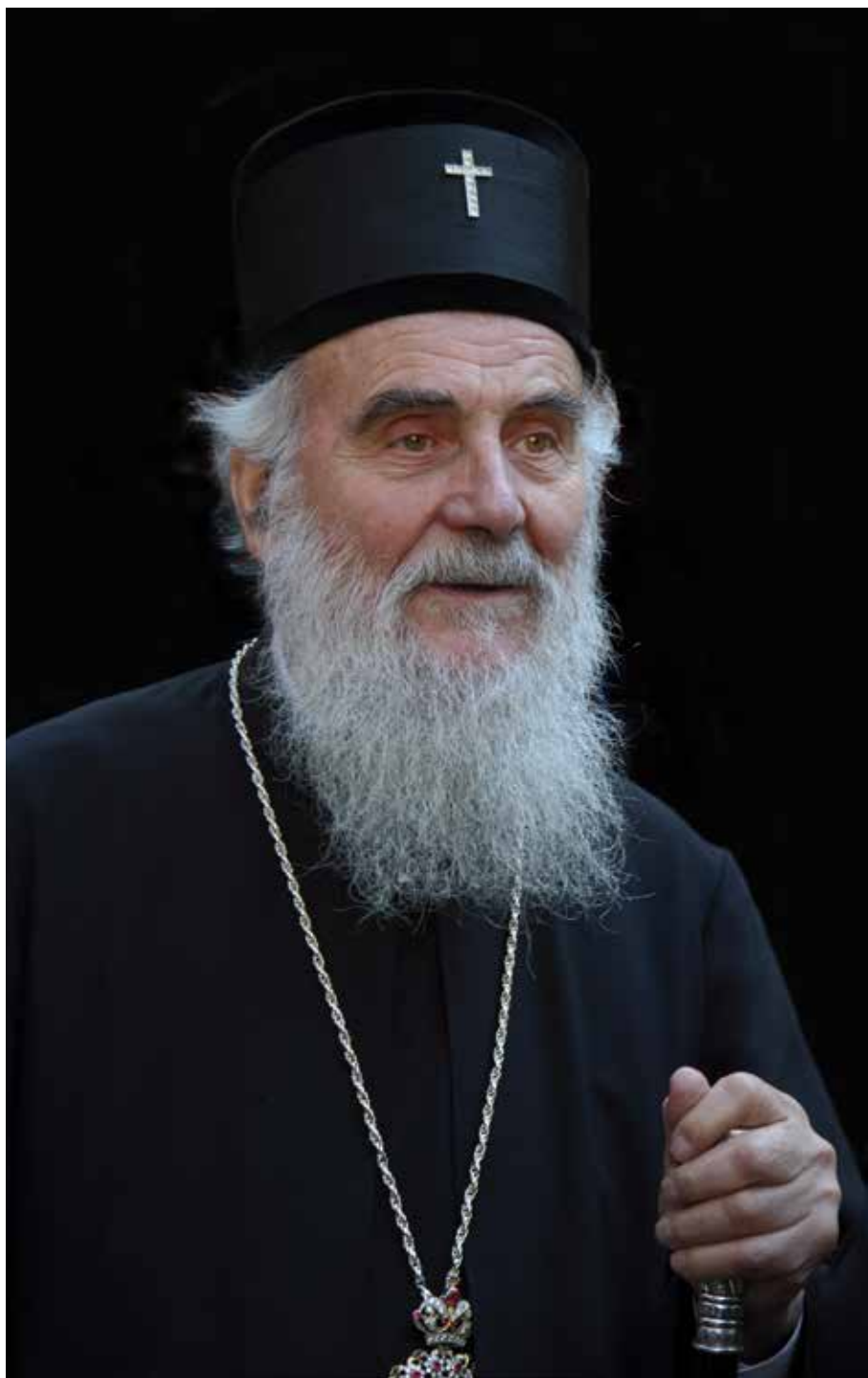
Нек се знаде да смо царевали

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

ДОМ ОМЛАДИНЕ
Београда

Патријарх српски Иринеј (1930–2020)

Благослов Његове Светости Патријарха српског Господина Иринеја

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ

Пбр. 376
25. септембар 2020. године
У Београду

Светородна лоза Немањића

У овој години, уз велико освећење Спомен храма Светог Саве на Врачару, затим, подизање монументалног споменика родоначелнику светородне лозе Немањића – великом српском жупану Стефану Немањи, објављује се изузетно драгоцену књигу Луке Мичете под насловом «Немањићи».

Реч је о свеобухватној биографији благородних српских владара па, стога, поднаслов овог дела у гласовитом стиху «Нек се знаде да смо царевали» - уистину, понајбоље описује садржину истог.

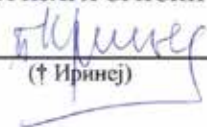
Читалац ће захваљујући овој књизи имати прилику да се упозна са великим делима једанаесторице владара Светородне лозе Немањића који су нам после два века преданог и пожртвованог служења Богу и Роду оставили у завештање да се ништа велико и трајно не може остварити без Бога, а у Бога је све могуће како нас учи Свети јеванђелист Лука (Лк. 1, 37).

Светородни Немањићи, којима је Православна вера била несагорив пламен у свим њиховим племенитим стремљењима, као благоверни утемељивачи средњевековне српске државе и благочестиви служитељи Српске Православне Цркве, постали су вечни кормилари српског народа кога ни валови пакла на земљи нису могли савладати. И док Црква сведочи да су се многи од њих удостојили светачког ореола, наш многострадални народ вековима највећу утеху и снагу налази у њиховом молитвеном заступништву.

Лука Мичета је својим трудољубивим и марљивим радом подарио своје народу ову књигу као драгуљу историје српског народа. Нека је благословена овај његов дар.

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ

(† Иринеј)

САДРЖАЈ

Реч захвалности.	13
Предговор.	15
Уместо увода.	19

Први део: УСПОН

ВРЕМЕ ВЕЛИКИХ ЖУПАНА ДИНАСТИЈЕ НЕМАЊИЋ

Прво помињање земље Србије	29
Завида – отац Стефана Немање.	32
Владарско име Стефан и крштење Стефана Немање.	36
Стефан Немања – велики жупан.	38
Цариградско сужањство Стефана Немање	42
Европа и катарска јерес.	44
Стефан Немања и богумили.	47
Спољна политика Стефана Немање.	48
Преговори Фридриха Барбаросе и Стефана Немање у Нишу	50
Пораз Стефана Немање на Морави 1190. године	56
Растко Немањић – „љубими син“ – од принца до монаха	58
Женидба Стефана Немањића	64
Стефан Немањић на српском трону	67
Хиландар.	73
<i>Карејски и Хиландарски ѿийик.</i>	75
Стефанов и Евдокијин развод.	77
Борба Стефана и Вукана за власт	80
Пад Цариграда.	85
Пренос моштију Стефана Немање и мирење браће.	93
Уметност и архитектура Немањиног доба	97
Студеница – „мајка српских цркава“	101
<i>Студенички ѿийик.</i>	105
Стефан Немањић између Епира и Никеје	108
Монах Сава и Добромир Стрез.	110

Други део: ЗЛАТНО ДОБА

НЕМАЊИЋИ – КРАЉЕВИ СВИХ СРПСКИХ ЗЕМАЉА

Ана Дандоло – прва српска краљица	117
Крунисање првог краља свих српских земаља – Стефана Немањића	121
Добијање аутокефалности Српске цркве	127
Смрт и канонизација Стефана Првовенчаног	137
Стефан Првовенчани – писац и ктитор Жиче	141
<i>Законоправило или Крмчија</i>	145
Жича и њене реликвије	147
Краљ Владислав и архиепископ Сава	153
Савино прво ходочашће – 1229. године	157
Василевс Јован Ватац и Сава	164
Владислав смењује Радослава на српском трону	165
Савин боравак у Србији и други одлазак у Свету земљу	168
Савино писмо игуману Спиридону	173
Савина смрт у Трнову и пренос његових моштију у Србију	175
Трећи Немањин унук – четврти српски краљ – Урош I	178
Урош I и Дубровник	181
Допринос српског краља Уроша I ослобађању Цариграда од Латина	185
Покушај женидбе Милутина византијском принцемом Аном	188
Георгије Пахимер о Урошевој Србији	190
Краљ Урош I и Запад	192
Византија, Србија и Бугарска	198
Урош I и Драгутин – сукоб оца и сина	201
Сопоћани и Градац	202
Драгутиново крунисање и абдикација	205
Долазак Милутина на српски трон	211
Србија и Венеција – Милутин и Данте	214
Милутин – противник Византије	217
Поход Византије на Србију	219
Заједнички ратни напори Милутина и Драгутина	222
Краљ Драгутин и Угарска	226
Супротстављени интереси Драгутина и Милутина	228
Све жене краља Милутина	231
Један брак и два царства	234
Турци у служби краља Милутина	241

Милутинова помоћ Византији у рату против Турака	242
Рат Драгутина и Милутина	245
Помирење српских краљева	249
Хиландар за време краља Милутина	251
Однос краља Милутина и таште, византијске царице Ирине	253
Милутинов сукоб са сином Стефаном	257
Смрт краља Драгутина	258
Смрт краља Милутина и Стефан Дечански	263
Ктиторска делатност краља Милутина	268
Милутинова болница у Цариграду	274
Плаштаница краља Милутина	275
Милутинов култ и служба	277
Краљ Милутин и Бугари	282
Друга женидба Стефана Дечанског и рат са Дубровником	285
Битка код Велбужда	288
Погибија бугарског цара Шишмана	291
Незадовољне српске велможе	293

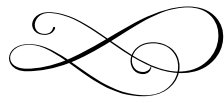
**Трећи део: УЗДИЗАЊЕ НА ЦАРСТВО
ПРВИ И ПОСЛЕДЊИ СРПСКИ ЦАР – ДУШАН СИЛНИ И
УРОШ НЕЈАКИ**

Победа Душана над Стефаном Дечанским	299
Смрт Стефана Дечанског	300
Култ Стефана Дечанског и цар Душан	303
Чуда Стефана Дечанског	307
Свети краљ Стефан Дечански и Католичка црква	310
Манастир Високи Дечани	313
Долазак Душана на српски трон	318
Византијски пребег Сиргијан и његова судбина	323
Сусрет краља Душана и византијског цара Андроника III	327
Кантакузиново бекство у Србију	329
Пријатељство на проби – случај града Верије	335
Сукоб на Вардару	337
Савез Душана и цариградског регентства	341
Душан – господар Свете Горе	343
Брак Јелене и Душана	346
Византијски цар о српској царици	348
Душанова царска титула	352
Душан – први српски цар	357

Однос српске цркве и Цариградске патријаршије	362
Душаново крунисање.	364
Латини и Душаново крунисање	367
Анатемисање цара Душана.	369
Царица Јелена и цар Душан на Светој Гори	371
Исихазам – темељ православља	374
Григорије Палама и Срби	380
Мурат – несуђени зет цара Душана	381
Цар Душан и папе Клемент VI и Иноћентије VI.	385
Цар Душан и Босна.	391
Византија, цар Душан и Турци	395
Смрт цара Душана	396
Цар Душан законодавац	398
Ктиторска делатност цара Душана.	403
Прве године владавине цара Уроша.	408
Сукоб цара Уроша и Симеона Немањића.	412
Сепаратизам обласних господара.	414
Османска инвазија	427
Деспот Јован Угљеша и Цариградска патријаршија.	429
Битка на Марици.	432
Смрт цара Уроша – када се „сконча... царство српско“	436

ПРИЛОЗИ

Лоза Немањића.	444
Најважније задужбине Немањића	449
Државе и владари	481
Именски регистар.	487
Географски регистар	503
Изабрана литература.	509
Белешка о аутору.	555

Мом сину Александру Мичеџи

Реч захвалности

Робин Колингвуд је давно устврдио да је „историјска прошлост живућа прошлост“. Управо ова мисао славног британског филозофа и историчара најбоље објашњава еру Немањића у историји Србије.

У овом мом покушају да читаоцу приближим значај и епоху Немањића – ту „живућу прошлост“ *hic et nunc* – драгоценим саветима и подршком помогли су ми наши изузетни медиевисти. Дубоко сам захвалан Мирјани Живојиновић, Јованки Калић, Љубомиру Максимовићу, Сিনিши Мишићу, Радивоју Радићу, Марку Шуици, Оливеру Томићу, Срђану Пириватрићу, Александру Узелцу, Марку Алексићу, Тамари Огњевић.

Да ова књига буде завршена на време несебично су ми помогли Веселин Јевросимовић, председник компаније *Comtrade*, Звездан Терзић, генерални директор *ФК Црвена звезда*, Дарко Бајчетић, председник *МОЈ КИОСК Group*, Небојша Човић, председник *Конзорцијума ФМП д. о. о.*, као и Миодраг Совтић, мој школски друг, коме је као и мени љубав према историји са великом страшћу и ништа мањом строгошћу пренео гласовити професор Прве београдске гимназије Мирко Влаховић.

Аутор

*Сјоменик Сјефану Немањи у Београду –
рад Александра Рукавишњикова,
ошкривен 27. јануара 2021. године*

Предговор

ДЕЛО НЕПРОЛАЗНЕ ВРЕДНОСТИ

Српска средњовековна историја неодвојива је од династије Немањића. Током нешто више од два века колико су Немањићи владали српским земљама (1166–1371) оне су доживеле политички врхунац и друштвени, културни и привредни процват. Вешти и окретни политичари, умешне и искусне војсковође, покровитељи цркве и уметности, ктитори величанствених задужбина и владари са државничком визијом, Немањићи су оставили неизбрисив траг иза себе.

Писати биографије појединих немањићких владара захтеван је задатак. То значи поседовати професионална знања историчара, приповедачку вештину писца, истраживачки дух и моћ имагинације. Писати биографију династије неупоредиво је захтевније. Неопходно је познавати дух времена и географског простора, европске и медитеранске оквира српске историје, оновремене геополитичке односе, место цркве и духовности у животу средњовековног човека, али и одбацити изазове и фрустрације данашњице и не преносити их на једну давно прошлу епоху.

Лука Мичета, по професионалном позиву новинар, а по интересовањима и знатижељи истраживач прошлости и историчар, више је него успешно одговорио на ове професионалне захтеве.

У широј јавности он је одавно препознат као биограф појединих немањићких владара. Током протеклих седам година објавио је изузетно запажене књиге о родоначелнику династије Стефану Немањи, његовом сину Стефану Првовенчаном, који је уздигао Србију у наследну краљевину, потом о краљу Милутину, чије су државничке способности биле познате далеко изван српских граница, Стефану Дечанском, „најнесрећнијем“ српском краљу, чији су живот обележила динамична и тешка искушења, као и Стефану Душану Силном, првом српском цару, који је границе државе проширио даље од свих својих претходника. Последња у овом низу јесте књига о Светом Сави, утемељивачу самосталне српске цркве, зачетнику самосталне српске књижевности и првом по имену познатом српском законо-

давцу, који је својим завештањем обликовао духовно биће Срба за сва времена.

Најављено од аутора скромним речима, као својеврсни бревијар, односно сублимација ранијих књига о владарима славне српске светородне династије, дело које читаоци сада имају у рукама ипак је много више од тога.

Наоружан историјским методом, надахнут истраживачким духом, ерудицијом, али и препознатљивим списатељским талентом, Мичета читаоцима открива блиставу страну Немањића, али и ону другу, мрачнију, обележену повременим интригама и сукобима међу припадницима ове династије.

То је само први од квалитета који красе ово дело. Важно је истаћи да на страницама које следе Мичета посвећује дужну пажњу не само најистакнутијим владарима већ и оним члановима династије који су у општим историјским прегледима и научнопопуларним делима углавном занемарени или маргинализовани. Такав је случај са Немањиним најстаријим сином Вуканом, Милутиновим млађим сином Константином, који је требало да наследи оца на престолу, али је у борби за власт трагично изгубио живот, као и с многим другим мушким и женским припадницима немањићке лозе.

Доста простора посвећено је и личностима српских краљица и царица, које нису биле само спона између немањићког двора и других владарских дворова тадашње Европе већ и политички делатници, дипломате, задужбинарке и љубитељке писане речи. Својом енергијом и способностима, оне су понекад надмашивале и своје мужеве.

Књига која је сада пред читаоцима не само да исправља својеврсну историјску неправду према појединим припадницима немањићке лозе и српским владаркама ове епохе већ проширује и обogaћује досадашња историографска сазнања. Примера ради, Мичета убедљиво показује да је предлог склапања брачне везе између породице цара Душана и османског емира Орхана, од којег се, додуше, брзо одустало, предвиђао удају ћерке српског цара за емировога сина Мурата, истог оног османског владара који је неколико деценија касније погинуо у Косовској бици. Зачуђујуће је да на ову интригантну појединост професионални историчари до сада нису обратили пажњу.

У овом кратком осврту нећемо наводити све детаље и занимљивости које ће читаоци имати прилике да пронађу и открију о Немањићима на наредним страницама. Оно што треба нагласити јесте да, попут претходних књига истог аутора, и ово дело одликује пажљив и критички приступ историјским изворима и ослањање на богату релевантну литературу, која укључује дела историчара како старије, тако и млађе генерације. Управо захваљујући томе, знатижељници ће бити у могућности да разумеју и спознају давно прошлу епоху у којој су Немањићи владали и стварали, али и да разликују историјске чињенице од бројних заблуда и митова, насталих углавном у наше време, које окружују припаднике немањићке лозе.

Биографија Немањића је лако и полетно написана. Она се чита у једном даху, као историјски роман. С друге стране, она је у потпуности заснована на историјским изворима и сазнањима о прошлости, представљајући темељно документовано дело, непролазне вредности, коме се повремено треба враћати. Може се слободно рећи да ово штиво, самим тим, представља круну Мичетиних проучавања средњовековне епохе и његово израстање из биографа појединих Немањића у истинског животописца најславније српске династије и српског „златног века“.

Др Александар Узелац

У Београду,
на празник Рођења Пресвете Богородице 2020.

Уместо увода

Иди и њрими знамење свейше вере.

Свети Спиридон

Цивилизације нису смртине.

Фернан Бродел

Немањићи, светородна српска династија, владала је Србијом нешто више од два столећа – од доласка на престо Стефана Немање¹ 1166. до смрти цара Уроша V 1371. године.

Стефан Немања је владао тридесет година (1166–1196); Стефан Првовенчани око двадесет девет година (1196–1202. и 1205–1228); Вукан око три године (1202–1205); Стефан Радослав шест година (1228–1234); Стефан Владислав девет година (1234–1243); Стефан Урош I тридесет три године (1243–1276); Стефан Драгутин шест година (1276–1282); Стефан Урош II Милутин тридесет девет година (1282–1321); Стефан Урош III Дечански десет година (1321–1331); краљ и цар Стефан Урош IV Душан двадесет четири године (1331–1355), а његов син, последњи Немањић на српском трону, цар Стефан Урош V шеснаест година (1355–1371).

Родоначелник династије Стефан Немања није само био велики владар већ и велики реформатор, визионар. Тридесет година је био господар српских земаља да би на крају, предавши власт сину Стефану, отишао у калуђере, окренувши се унутрашњем свету, тиховању – посветивши се молитви. Блистави владарски плашт заменио

¹ Александар Лома сматра да је порекло личног имена Немања „већ дуже времена спорно“, без обзир што је познато код Срба још од XII века, а по „сведочењу чешке, лужичко-српске и белоруске топонимије могло би бити још и прасловенско“. Иако постојање „имена *Neman* и *Zavid* у старо доба код Лужичких Срба указује на могућу родовску односно династичку традицију“ можда се, каже Александар Лома, то име давало деци која се роде у туђини (у опозицији према имену *Domaneŕgъ* – Доманег, везаног за дом – са профилатичком, заштитном функцијом).

је скромном монашком ризом, мач крстом, штит јеванђељем, весели и бучни двор студеничком и хиландарском тишином – чији је одјек био снажнији од ма какве гласности. Одлазећи у манастир да спасе своју душу – спасавао је и државу и династију дајући им нову снагу. Неустрашивост ратника и владара сменила је ништа мања храброст калуђера који у манастирском миру води борбу са самим собом – далеко од очију поданика и удворичког клицања.

Било је то издизање изнад људске мере – на путу ка светости.

На Светој Гори га је чекао син Сава, у хришћанској васељени већ увелико уважавани монах, кога су још тада пратила чудесна знамења – „светилника Божијег“. Два најславнија српска калуђера провешће заједно на Светој Гори нешто више од годину дана. За то време добише од византијског цара Хиландар „на поклон вечни“ – „Сион Немањиног отачаства“ – темељни камен српске духовности и културе.

После упокојења Стефана Немање, монаха Симеона, 13. (26) фебруара 1199. године, започеће јединствено вековно прожимање свеца и владара у духовно-државничкој свести, али и слободарско-историјској вертикали српског народа. Чак би се могло рећи да је слава светости монаха Симеона надвисила и надмашила славу владара Стефана Немање.

Установљење култа Светог Симеона у великој Студеничкој лаври било је полазиште и темељ владарске идеологије немањићке државе. Стефан Немања је тако постао свети предак који својим поданицима преноси „божанске норме“ – пракса *imitatio Christi*, која је била доминантна карактеристика европских средњовековних владарских идеологија.

Од Немање је остало у аманет свим његовим потомцима: ништа се велико а поготово не трајно не може остварити без Бога. Јер и претекло је само оно што је у славу Бога дизано и на божијој милости стицано, а на основу тога и оно што Срби данас јесу – поштовали то или не, веровали у то или не.

Његови синови, први краљ династије Стефан Првовенчани и први архиепископ Српске православне цркве Сава, били су покретачка снага државне и духовне еманципације Србије. Били су „део европске културне историје“, како је рекао аустријски историчар Станислав Хафнер (1916–2006). Нису били обузети верским ексклу-